

Nemzetiség és anyanyelv a Kárpát-medencében

1. Az anyanyelv és a nemzetiség eltérése

A magyar anyanyelv nem feltétlenül jelent magyar nemzetiséget is. A közhiedelemtől eltérően az anyanyelv és a nemzetiség nem mindig felel meg egymásnak. Ezt külföldi és hazai adatok egyaránt alátámasztják. Különbőféle társadalmi, gazdasági, lélektani és egyéb tényezők hatására némelyek nem azt a nyelvet tekintik anyanyelvüknek, amely nemzeti hovatartozásuknak megfelel.

Szinte minden országban vannak eltérések a polgárok anyanyelve és nemzetisége között. A volt Szovjetunióban (az 1970. évi népszámlálás szerint) 141,8 millió embernek volt orosz az anyanyelve, közülük azonban csak 128,8 millió volt orosz nemzetiségű, 13 millió más nemzetiséghez tartozott. Az orosz nyelvnek ez a jelentős (9,17%-os) fölénye kiemelt helyzetéből adódik.¹

A volt Szovjetunió népei (az oroszokat kivéve) különböző mértékben ragaszkodnak a nemzetiségüknek megfelelő anyanyelvhez. Némelyek esetében az anyanyelvűség mutatószáma megközelíti a száz százalékot: agulok – 99,4%, türkmének – 98,9%, kirgizek – 98,8%, tuvaiak – 98,7%, üzbégek – 98,6%, grúzok – 98,4% stb. A magyar lakosság 96,6%-ának magyar az anyanyelve, az észtek esetében pedig 95,5%-os az észti anyanyelvűek aránya. A tatárok anyanyelvűségi mutatója már csak 89,2%-os, az ujuguroké 88,5%-os, az ukránoké pedig 85,7%-os.²

Az 1981. évi népszámlálás szerint Vajdaság Autonóm Tartományban 369 965 magyar anyanyelvű közül 350 403-nak a nemzetisége is magyar; a 44 960 román anyanyelvű közül 42 955-nek román, a 15 702 ruszin anyanyelvű közül 14 960-nak ruszin, a 64 042 szlovák anyanyelvű közül 62 411-nek szlovák a nemzetisége. A 167 215 jugoszláv

---

* Dr. Molnár Csikós László, nyugalmazott egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék

¹ CSISZLENNOSZTY 1971. Csiszlenkoszty, razmescsenye, vozrasznaja sztruktura, uroveny obrazovanija, nacionalnij szosztav, jaziki i isztochniki szredsztv szuscsesztovanija naszelenija SzSzsZr. Moszkva: Sztatisztika

² CSISZLENNOSZTY 1971.

közül viszont 12 272-nek magyar, 735-nek román, 304-nek német, 211-nek ruszin, 855-nek szlovák az anyanyelve. Az 1991-es népszámlálás szerint 339 491 magyar közül 11 941-nek szerb az anyanyelve. MIRNICS József szerint csak első pillantásra tűnik ellentmondásosnak, hogy a szerb anyanyelvű magyarok száma az 1981-ben bejegyzett 33 625-ről 11 941 főre esett vissza. A magyar nemzetiségűek száma 12 százalékkal, a szerb anyanyelvű magyaroké pedig 64,8 százalékkal csökkent. Mivel a teljes asszimiláció folyamata a nyelvi asszimilációval kezdődik és a nemzetiség elvesztésével zárul, megállapítható, hogy csupán ebben a tízéves időszakban magyar anyanyelvükön kívül mintegy húszezen mondtak le magyar nemzetiségükről is. A románok esetében csökkenés mutatkozott 4143-ról 1644-re, a ruszinoknál 4146-ról 2269-re, a szlovákoknál 5781-ről 2063-ra. A románoknál és a ruszinoknál valamivel lassabban, a szlovákoknál ugyanolyan gyorsan ment végbe a teljes asszimiláció, mint a magyaroknál. Ennek végeredményeként 1991-ben csupán 325 396 magyarnál (1981-ben még 350 043-nál), 36 890 románnál (1981-ben még 42 955-nél); 15 148 ruszinnál (1981-ben még 14 960-nál) és 60 796 szlováknál (1981-ben még 62 911-nél) egyezett meg a nemzetiségi hovatartozás és az anyanyelv.³

2. Többes identitás

Az egyes etnikai kategóriák (például a nemzetiség és az anyanyelv) különbségéből lehet következtetni a többes identitásokra. Ukrajnában a 2001-es népszámlálás szerint a népesség igen jelentős hányadának eltér a nemzetisége és az anyanyelve – elsősorban a magukat ukránnak valló orosz anyanyelvűek esetében.

Kárpátalján 1989-ben anyanyelve és nemzetisége azonos volt az ukránok 98,4%-ának, a magyarok 97,2%-ának, az oroszok 95,5%-ának, a cigányok 20,5%-ának, a románok 98,2%-ának, a szlovákok 34,8%-ának, a németek 74,0%-ának, a zsidók 25,1%-ának. Ugyanekkor 9 333 ukránnak orosz volt az anyanyelve, 4 605-nek pedig magyar, 3 200 magyarnak ukrán volt az anyanyelve, 991-nek orosz, 1 871 orosz ukrán anyanyelvű volt, és 172 magyar, a cigányok közül 1 487 ukrán anyanyelvűnek vallotta magát, 7 973 pedig magyarnak, 2 433 szlováknak

---

³ MIRNICS K. 1998. Asszimilációs tényezők és asszimilációs politika Jugoszláviában (Vajdaságban), *Regio. Kisebbség, politika, társadalom* 1998. 9. évf. 2. sz.

ukrán volt az anyanyelve, 1 890-nek magyar, a zsidók leginkább orosz anyanyelvűek (1 307-en).⁴

1989-hez képest 2001-re minden kárpátaljai nemzetiség körében visszaesett az oroszul beszélők aránya, és jelentősen nőtt az ukránul tudóké. A két népszámlálás közötti időszakban az oroszul második nyelvként ismerők aránya a felére (53,7%-ról 27,2%-ra) csökkent, az ukránul második nyelvként beszélőké ellenben megsokszorozódott (3%-ról 47%-ra nőtt).⁵

1989-ben a kárpátaljaiak 41%-a beszélt csupán egyetlen nyelven, 2001-re azonban ez az arány 63%-osra nőtt. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy az 1991 után a többségi nemzet státusába került, és Kárpátalján is abszolút többséget alkotó ukránok körében 40%-ról 69%-ra ugrott a csak egy nyelven beszélők aránya.⁶

3. Nemzetiségi hovatartozás a népszámlálásokban

A magyar közigazgatás által szervezett első népszámlálás előkészítő szakaszában, 1868 nyarán még a kérdések között szerepelt a nemzetiségi hovatartozás, de politikai megfontolásból kihagyták. Egészen 1941-ig nem volt nemzetiségre vonatkozó kérdés a népszámlálásokban. Az anyanyelv vizsgálatának szükségessége mindig is nagy hangsúlyt kapott a magyar népszámlálások során. Már az első, az 1870. évi modern magyar népszámlálás felvételi programtervezete is tartalmazta az anyanyelvet. E népszámlálást azonban az ugyanakkor végrehajtott osztrák népszámlálás mintájára szervezték meg, ennek viszont nem volt része az anyanyelv tudakolása, így a kérdés a végleges felvételi programból kimaradt. A népesség egészére vonatkozó első felmérés az 1880. évi népszámláláskor történt. Anyanyelvként azt az élő nyelvet kellett meghatározni, amelyet az összeírt gyermekkorában (elsőként) tanult meg, s amelyen családtagjaival általában beszél, és amelyet minden befolyástól mentesen anyanyelvének vall.⁷

---

⁴ CSERNICKÓ I. 2019. *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből*. Ungvár: Autdor-Shark, 31.

⁵ CSERNICKÓ 2019., 32–33.

⁶ CSERNICKÓ 2019. 33.

⁷ CZIBULKA Z. 2008. *A nemzetiség, az anyanyelv és a nyelvismeret összeírásának népszámlálási lehetőségei és problémái*. <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/>. (hozzáférés: 2016. április 9.).

A nemzetiségi statisztika művelői és az adatok felhasználói egyetértenek abban, hogy a nemzetiséget illetően „tökéletes” népszámlálás nincs. Más és más körülmények között, a gazdasági és a politikai körülmények függvényében is országonként és nemzetiségenként eltérő a nemzetiségi bevallás megbízhatósága.⁸

A népszámlálások jellemzője, hogy az egyes kisebbségeket – népszámlálásonként és kisebbségenként eltérő mértékben – nem megfelelően számlálják meg. Abban is egyetértés van, hogy ennek fő okát nem az adatgyűjtés módszerében, hanem a kisebbséghez tartozók egyéni mérlegelésében kell keresni.⁹

4. Nemzetiségi többlet

Gyurgyík a nemzetiségi többséggel jellemezhető etnikai csoportokat asszimiláló, az anyanyelvi többségüket pedig asszimilálódó közösségeknek tekinti.¹⁰ Tátrai szerint ez a feltételezés egyrészt csak a szlovákiai viszonyokra lehet igaz.¹¹ Mirnicsnek viszont az a véleménye, hogy inkább a nemzetiségi többlet az asszimiláció jele.¹²

Szilágyi N. Sándor román anyanyelvű magyar nemzetiségűeknek az egyéni vagy közösségi nyelvcsere után átesett magyarokat tekinti. Gyurgyíkhöz hasonlóan részletezi, hogy kik tartoznak a román anyanyelvű magyar nemzetiségűek körébe, ezek az egyéni vagy közösségi nyelvcsere után átesett magyarok.¹³

Gyurgyík felhívja a figyelmet arra, hogy a Csehszlovák Köztársaság megalakulása óta az akkori közös államhoz tartozó Szlovákia etnikai összetétele nagymértékben megváltozott az asszimiláló szlovákok és csehek javára. A köztársaság megalakulásakor Szlovákia egyértelműen soknemzetiségű államalakulat volt. A csehek és szlovákok együtt tették ki a lakosság bő kétharmadát, a lakosság közel egyharmadán jelentős számú nemzetiség osztozott. A Csehszlovákiában tartott első,

---

⁸ CZIBULKA 2008.

⁹ CZIBULKA 2008.

¹⁰ GYURGYÍK 2006, 78.

¹¹ TÁTRAI 2011, 50–51.

¹² MIRNICS 1998.

¹³ SZILÁGYI N. S. 2004. Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss Tamás (szerk.) *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kolozsvár: Kriterion, 165–166.

1921. évi népszámlálás adatai szerint Szlovákia 3 000 870 fős lakosságának 65,1 százaléka szlovák, 21,7 százaléka magyar, 4,9 százaléka német, 3,0 százaléka ukrán és orosz, 2,4 százaléka cseh, 2,4 százaléka zsidó, 0,2 százaléka lengyel, 0,3 százaléka egyéb és ismeretlen nemzetiségű volt. A csehek és a szlovákok aránya már a két világháború közti időszakban nem elhanyagolható mértékben megváltozott. 1931-ben a szlovákok aránya 67,6 százalékra, a cseheké 3,7 százalékra emelkedett. Egyes nemzetiségek száma emelkedett ugyan, de valamennyinek csökkent az aránya. A magyarok száma és aránya is jelentős mértékben apadt, számuk 650 597-ről 592 337-re, arányuk 21,7-ről 17,8 százalékra.¹⁴

Az 1961 és 1991 közötti időszakban a szlovákok aránya 85-86 százalék körül mozgott, a magyaroké 12,4-ről 10,8 százalékra, az ukránoké 0,8-ről 0,6 százalékra esett. A csehek aránya 1 százalék, a németeké és a lengyeleké pedig 0,1 százalék körüli volt. A többi, korábban jelentősebb lélekszámú nemzetiség aránya ez utóbbi értéket sem érte el. A kilencvenes éveket a lassuló népességnövekedés jellemzi, ezzel párhuzamosan az egyes nemzetiségek aránya is nagyobb mértékben változik. A 2001. évben a szlovákok aránya alig változott (85,8 százalék). A magyarok száma 1950 óta először, 47 ezer fővel apadt, aránya pedig 10,8-ről 9,7 százalékra csökkent. Jelentősen csökkent a csehek aránya is (1,0-ről 0,8 százalékra), emelkedett viszont az ukránoké és a ruszinoké (0,6-ről 0,7 százalékra). Legjelentősebb a romák számának és arányának emelkedése volt (1,4 százalékról 1,7 százalékra).¹⁵

A nemzetiségek számának, arányának változása Szlovákia etnikai térszerkezetét is jelentősen módosította. A legjelentősebb térszerkezet-változások az első világháború után és a negyvenes években következtek be. Az első világháború utáni években több mint 100 ezer magyar hagyta el szülőföldjét, a negyvenes évek második felében 80 ezer magyar került át Magyarországra a szlovák-magyar lakosságcsere keretében, mintegy 50 ezer magyart Csehországba deportáltak. Nem elhanyagolható a mintegy 400 ezer magyar reszlovakizációja, ami főleg a tömbterületeken kívül okozott maradandó fogyást. A 2011. évi népszámlálás szerint a lakosság nemzetiösszetétele jelentős mértékben módosult: a regisztrált adatok alapján a két legnagyobb lélekszámú nemzetiség, a szlovák és a magyar szám szerint (262 079, ill. 62 061

---

¹⁴ GYURGYÍK 2014, 9.

¹⁵ GYURGYÍK 2014, 10.

fővel) és arányában is (85,8 százalékról 80,7 százalékra, ill. 9,7 százalékról 8,5 százalékra) jelentősen csökkent, az ország lakossága a korábbi évtizedekhez képest csak igen kis mértékben (17 581 fővel) emelkedett. Gyurgyík szerint mindez a nemzetiségüket be nem vallók számára és arányának mintegy hétszeresére való növekedésével van összefüggésben.¹⁶

Mirnic Károly szerint a nyelv nem tartható meg sokáig kommunikációs eszközként, ha nem kötődik a nemzeti azonosságtudat értékeihez. A nemzeti azonosságtudat elvesztésének folyamata elsősorban az identitástudat nemzedékek közti továbbításának az akadályai miatt beolvadáshoz, a hosszantartó elnyomás végén az államalkotó nemzet azonosságtudatának elfogadásához vezet. A nemzeti kisebbség nem olvadhat be anélkül az államalkotó nemzetbe, hogy ne veszítené el azonosságtudatát. A nemzeti azonosságtudat elvesztésével visszafordíthatatlanul elvész a nemzeti nyelv is mint egyéni (családon belül használt) és mint közösségi kommunikációs eszköz.¹⁷

Amíg az államalkotó nemzeteknél az ország nyelve képes viszonylagos kommunikációs függetlenséget és önállóságot mutatni a nemzeti értékekkel és tartalmakkal szemben (igaz, nemzeti latens formában jelen van), addig az államalkotó nemzetek területén élő nemzeti kisebbségek esetében egymásba fonódásuk mindig asszimilációt indít el, és a nemzeti azonosságtudat teljes elvesztésével fenyeget.¹⁸

Az utódnemzedéknél asszimiláció esetén általában bekövetkezik a szülő anyanyelvéről mint egyéni és közösségi kommunikációs eszköztől, valamint a nemzeti azonosságtudatról való teljes lemondás, illetve az új anyanyelv és nemzeti azonosságtudat elfogadása. Amíg a nemzeti azonosságtudat elvesztése egy nemzedéken belül lehet részleges vagy teljes, állandó vagy nem állandó, gyenge vagy erős (például ugyanazok az egyének és csoportok egyik népszámlálástól a másikig ingadoznak, s hol jugoszlávnak, hol szerbnek, hol magyarnak vagy internacionalistának stb. tartják magukat, de magyar anyanyelvhasználatuk megmarad), addig két nemzedék után a nemzeti azonosságtudat-váltás általában visszafordíthatatlan folyamattá válik, és mindig végleges, teljes és állandó (például a magyar szülő gyermeke szerb azonosságtudatúvá és

---

¹⁶ GYURGYÍK 2014, 10-11.

¹⁷ MIRNICS 1998.

¹⁸ MIRNICS 1998.

anyanyelvűvé lesz, még akkor is, ha új anyanyelvét az iskolában tanul-
ta).¹⁹

Az 1981-es népszámlálás szerint Vajdaság 385 356 magyar nemzetiségű állampolgára közül 33 625-nek, a 47 282 román közül 4143-nak, a 69 549 szlovák közül 5781-nek, a 19 305 ruszin közül 4146-nak szerb az anyanyelve. Minél kisebb egy etnikai csoport, annál jobban ki van szolgáltatva az uralkodó állami vagy hivatalos nyelv kényszerítő hatásának. A bolgárok majdnem felének, a csehek és törökök ötven százalékának, az ukránok, zsidók, oroszok, lengyelek, olaszok, görögök kétharmadának anyanyelve ekkor már a szerb.²⁰

5. Anyanyelvi többlet

1930-ban Erdély nagy részén több magyar anyanyelvű lakos élt, mint magyar nemzetiségű. Magyar nemzetiségi többlet mindössze Beszterce-Naszód megyét, a Mócföldet, valamint Szeben és Krassó-Szörény megye hegyvidéki területeit jellemezte, ahol a legkevesebb magyar élt.²¹

Erdélyben 1966-ig minden etnikummal szemben anyanyelvi többlete volt a magyarságnak. Ugyanakkor teljesen más struktúrája volt a magyar anyanyelvű, de egyéb nemzetiségű csoportnak, mint a magyar nemzetiségű, de egyéb anyanyelvűnek. Az elsöben a kapcsolatok többségét a románok adták, de egyre nagyobb részesedést ért el a német és a cigány nemzetiségű lakosság.

A hibrid népesség létrejöttében egyrészt (akár egyidejű) asszimilációs és disszimilációs folyamatok játszanak közre, ezek nemzetiségként eltérő irányúak és nagyságúak. Így például a statisztikai adatok alapján a Székelyföld egyes több nemzetiségű városaiban egyszerre figyelhető meg a magyarok irányába mutató asszimiláció (németek, cigányok) és a magyarok beolvadása a románokba.²²

Sajátos jelenség Romániában a magyar anyanyelvű németek. Többségükben szatmári svábokról van szó, a 20. század első felére mind nyelvileg, mind etnikailag asszimilálódtak, ennek ellenére a század vé-

---

¹⁹ MIRNICS 1998.

²⁰ MIRNICS 1998.

²¹ TÁTRAI P. 2011. Anyanyelv és nemzetiség mint az interetnikus kapcsolatok mutatója Erdély magyar lakosságának példáján. *Tér és Társadalom / Space and Society* 25. évf., 2. szám, 55.

²² TÁTRAI 2011, 64.

gére disszimilációt tapasztalhattunk körükben. Ezt a fellángolást azonban reasszimiláció követte. A szatmári németek jelentős része nem beszél németül, illetve a parlamenti választások alkalmával a sváb falvakban az RMDSZ-re leadott voksok aránya jelentősen meghaladja a magyar nemzetiségűek arányát. A sváb falvak német és magyar lakossága gyakorlatilag elkülöníthetetlen egymástól.²³

6. Vajdasági magyarok

Vajdaságban a magyar anyanyelvűek és a magyar nemzetiségűek száma az 1961. évi népszámlálás szerint alig tért el egymástól. 1971-ben a magyar anyanyelvűek voltak többen. 1981-ben a magyar nemzetiségűek száma meghaladta a magyar anyanyelvűekét. Az 1961. és az 1971. évi népszámlálás között csupán létszámcsökkenés jutott kifejezésre, 1971 és 1981 között pedig arány-eltolódás is.

Az 1981-es népszámlálás szerint Jugoszlávia 21,2 millió lakosából 14 658 szerbhorvát nyelvű jugoszláv magyarnak tartotta magát. Kimutattak még 39 665 magyart, akinek szerb az anyanyelve. Ugyanakkor 2129 horvát magyar anyanyelvű volt. Vajdaságban 1981-ben szerb volt az anyanyelve a 385 356 magyar nemzetiségű állampolgár közül 33 625-nek. A 369 965 magyar anyanyelvű közül 350 403-nak a nemzetisége is magyar. A 167 215 jugoszláv közül viszont 12 272-nek magyar az anyanyelve, Az 1991-es népszámlálás szerint 339 491 magyar közül 11 941-nek szerb az anyanyelve.²⁴

Vajdaságnak 1981-ben 404 918 olyan lakosa volt, aki vagy a nemzetiség, vagy az anyanyelv vonalán, vagy mindkettőn magyarnak számított, mégpedig 350 403 magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű, 34 953 magyar nemzetiségű és más anyanyelvű, továbbá 23 728 más nemzetiségű és magyar anyanyelvű.

6.1. Vajdasági önkormányzatok

A Tartományi Oktatási, Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi - Nemzeti Közösségi Titkárság honlapján szerepelnek a vajdasági önkormányzatok dolgozóinak anyanyelvi és nemzetiségi adatai. Általában a magyar nemzetiségűek vannak többen: Kishegyes 14

---

²³ TÁTRAI 2011, 65.

²⁴ MIRNICS 1998.

(33,33%), 8 (19,05%), Szabadka 95 (28,36%), 66 (19,70%), Magyar-csernye 7 (18,42%), 1 (2,63%), Nagyikinda 12 (6,56%), 4 (2,19%), Kevevára 5 (5,15%), 3 (3,09%), Nagybecskerek 13 (3,74%) 0 (0%) stb. Néhol a magyar anyanyelvűek többségét találjuk: Csóka 22 (51,16%), 17 (39,53%), Újvidék 21 (1,87%), 19 (1,69%)²⁵ A vajdasági önkormányzatok dolgozóinak anyanyelvi és nemzetiségi megoszlása rendszerint nem éri el a lakossági arányokat, különösen anyanyelvi szempontból nagyobb a lemaradás.

6.2 Vajdasági községek

Az 1981. évi nemzetiségi és anyanyelvi adatok figyelembevételével összeállítottam a vajdasági községek tipológiáját. A magyar többségű vajdasági községek zömében a magyar anyanyelvűek száma nagyobb a magyar nemzetiségűekénél. Másutt is azok a helységek vannak kedve-zőbb helyzetben, amelyekben a magyar anyanyelvűek aránya meghaladja a magyar nemzetiségűekét. Szabadkán 1233 személlyel több volt a magyar anyanyelvű, mint a magyar nemzetiségű, Topolyán 1091 személy a többlet, Zentán 885, Kanizsán 729, Óbecsén 494, Adán 352, Kishegyesen 184, Csókán 173, Törökbecsén 79, Begaszentgyörgyön 72, Csernyén 65. Több községben viszont a magyar anyanyelvűek hiánya nagy: Újvidéken (-4024), Pancsován (-1810), Zrenjaninban (-1472), Verbászon (-1443), Zomborban (-1407), Versecen (-1320), Rumán (-1205), Bácsón (-1128), Palánkán (-1012), Mitrovicán (-931), Kúlán (-780), Kikindán (-700), Indiján (-577) stb. A vajdasági községek nemzetiségi és anyanyelvi adataiból látható, hogy a homogénebb környezetekben szilárd a magyar nyelv helyzete, néhol többen vallják magukat magyar anyanyelvűnek, mint ahányan magyar nemzetiségűek, a szórványvidékeken viszont a magyaroknak olykor csak töredéke a magyar anyanyelvű. Itt az, hogy valaki magyar, leginkább csupán származástudatot jelez. Akadnak olyan személyek, akik magyarnak vallják ugyan magukat, de egyáltalán nem tudnak magyarul.²⁶

7. A tömb és a szórvány identitása

Annak a statisztikai megközelítésnek, amelyik a magyar anyanyelvűek és nemzetiségűek egymáshoz viszonyított arányából indul ki,

---

²⁵ Službena upotreba jezika u AP Vojvodini.

²⁶ MOLNÁR CSIKÓS 1994, 909.

alapja, hogy a Kárpát-medence magyar kisebbségeit a tömbterületeken a magyar anyanyelvűek, a szórványterületeken a magyar nemzetiségűek többléte jellemzi Szlovákia kivételével. Így a magyar nemzetiségi többléte települések azonosíthatók a szórvánnyal, a magyar anyanyelvi többléte pedig a tömbbel. Ugyanakkor e módszer nem mindegyik régióban alkalmazható (pl. Szlovákia esetében sem), valamint a települési szinten tapasztalható számos helyi befolyásoló erő miatt az eredmények elsősorban kistérségi szintre (pl. járás, kommuna, opstina stb.) visszavezetve adnak hasznos eredményt.²⁷

A magyar anyanyelvi és a magyar nemzetiségi többléte kárpát-medencei területek közötti különbséget a tömb és a szórvány identitása közötti különbségben kell keresnünk. Tátrai szerint összefüggő magyar anyanyelvi többléte csak a Székelyföldet és a Partium északnyugati részét, tehát a magyar tömböt jellemzi. Azonban a magyar tömbön belül, illetve a peremén számos olyan település található, ahol a magyarok aránya 20% körül mozog, és anyanyelvi többléte jellemzi, míg például a Mezőségben sok helyen a helyi magyar többség ellenére nemzetiségi többléte van. Alapvetően tehát a különbséget nem a magyarok számára és arányára, hanem térbeli elhelyezkedésére kell visszavezetni (hogy tömbnek vagy szórványnak a lakói-e).²⁸

Ezt a vajdasági adatok is alátámasztják. A Szerémségben százával vannak nem magyar anyanyelvű magyar nemzetiségűek. Az 1981. évi népszámlálás adatai szerint a szerémségi községekben a magyar nemzetiségűeknek általában még a fele sem magyar anyanyelvű (51%-nál nagyobb az eltérés): Ruma (-63,62%, -1205), Beocsin (-64,80%, -254), Pazova (-65,73%, -94), Šid (-73,30%, -302), Opoava (-84,51%, -60), Pećinci (-89,19%, -33), Mitrovica (-91,72%, -931). Néhol a magyar anyanyelvűek aránya jelentősen (21-50%-kal) elmarad a magyar nemzetiségűekétől: Ürög (-29,16%, -317), Inđija (-43,32%, -77). Mindezekben a községekben nagyszámú magyarnak (már) nem magyar az anyanyelve, más nyelvet tekint első számú nyelvének (amelyet a legjobban ismer, ez rendszerint a szerb nyelv).²⁹

---

²⁷ TÁTRAI 2017, 10.

²⁸ TÁTRAI 2011, 64.

²⁹ MOLNÁR CSIKÓS 1994, 908-909.

Felhasznált irodalom:

- CZIBULKA Z. 2008. *A nemzetiség, az anyanyelv és a nyelvismeret összeírásának népszámlálási lehetőségei és problémái.* <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/>. (hozzáférés: 2022. április 17.).
- CSISZLENNOSZTY 1971. *Csiszlennosztj, razmescsenje, vozrasztznaja sztruktura, uroveny obrazovanija, nacionalynij szosztav, jaziki i isztocsniki szredsztv szuscsesztvovonija naszelenija* SzSzSzt. Moszkva: Sztatisztika.
- CSERNICSKÓ I. 2019. *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből.* Ungvár: Autdor-Shark.
- GYURGYÍK L. 2006. *Népszámlálás 2001. A szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település- és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években.* Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- GYURGYÍK L. 2014. *A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig, különös tekintettel a 2001-től napjainkig tartó időszakra.* Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- MIRNICS K. 1998. Asszimilációs tényezők és asszimilációs politika Jugoszláviában (Vajdaságban), *Regio. Kisebbség, politika, társadalom* 1998. 9. évf. 2. sz.
- MOLNÁR CSIKÓS L. 1994. Az anyanyelv és a nemzetiség összefüggései vidékünkön. *Üzenet, Szabadka*, 24. évf., 906–910.
- MOLNÁR CSIKÓS L. 2000. Anyanyelvi és nemzetiségi identitás az utódállamokbeli magyarok körében. *Kétnyelvűség*, V. évf., 2–3. sz., 55–61.
- MOLNÁR CSIKÓS L. 2007. A kettős és többes identitások szociolingvisztikai szempontból. In.: Maticsák Sándor szerk. *Nyelv, nemzet, identitás.* Budapest–Debrecen: Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, 237–250.
- Službena upotreba jezika u AP Vojvodini https://www.puma.vojvodina.gov.rs/sluzbeno_jezik/ (hozzáférés: 2022. november 10.).
- SZILÁGYI N. S. 2004. Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: Kiss Tamás (szerk.) *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben.* Kolozsvár: Kriterion, 157–234.
- TÁTRAI P. 2011. Anyanyelv és nemzetiség mint az interetnikus kapcsolatok mutatója Erdély magyar lakosságának példáján. *Tér és Társadalom / Space and Society* 25. évf., 2. szám, 48–68.
- TÁTRAI P. 2017 A Kárpát-medencei magyar szórványok településszerkezete és főbb demográfiai jellemzői, *Kisebbségi Szemle*, 2. évf., 1. szám, 7–32.